

Rusom; v tem boju za svojo svobodo in neodvisnost so sicer podlegli, a izgnani iz domovine so zanesli revolucijske misli po vsi zapadni Evropi.

Na Nemškem sta imela oba imenovana upora čudovito veliko moči. Nemški knezi in kneziči, — oholi po svojem značaju, a revni in ponajveč duševno omejeni, — so dobili kmalu zlasti med mladino hude nasprotnike. Do malega vse je postalo revolucionarno. Pričel se je boj proti absolutizmu, zahtevale so se za ljudstvo političke pravice. Gromeli so proti tiskovni cenzuri, proti uradništvu sploh in tudi proti vladarjem samim. Zabavljalo, kritikovalo se je vse vprek. Vse polno spisov se je v tem duhu širilo po Nemškem; ustanavljala so se tajna društva, prirejali skrivni sestanki. Tako se je rodil liberalizem v meščanskih stanovih. V

lepem slovstvu je nova doba vrgla stari klasicizem. Svoboda in napredek sta se jela proslavljati z odkrito revolucijskim nakitom. Liberalnih pesnikov se je oglasila nepregledna vrsta. Omenjamo naj samo Herwegha, ki je v časopisu „Deutsche Jahrbücher“ priobčeval svoje hude pesmi. Liberalni leposlovni zbor sta pa vodila znana žida Börne in Heine. Oba sta po julijski revoluciji leta 1830. hitela v Pariz in od ondod sta napadala nemške državne razmere. V njuni družbi smemo imenovati tudi Platena, ki je z vso silo svojega bogatega duha pisal in pel proti ruskemu carstvu in proslavljal Poljake. Poezija na Nemškem je bila za nekaj časa izključno liberalna, in ko so zabavljali proti vladarjem, niso pozabili napadati z jednako strastvenostjo religije, cerkve in duhovništva.

(Dalje.)

O derviših.

(Spisal dr. Fr. L.)

Beseda „derviš“ izvira iz perzijskega jezika in pomenja ubožca. Derviši so bili iz prva in so še dandanes mohamedanski redovniki in sicer ubožni, ki se živé ali bi morali živeti ob miloščini drugih vernikov. Vendar je dandanes pomen besede nekoliko širši, in na zapadu imenujemo vsakega islamskega verskega fanatika derviša.

Brez dvoma so mohamedanci sprejeli redovništvo in posebej meništvo od kristijanov, kakor marsikaj drugega. Pa ne samo da so posnemali kristijane, tudi njih vera sama jih je nagibala, da so ustanavljali razne redovne družbe, bodisi za pokoro in zatajevanje, bodisi za molitev, bodisi za nenavadna verska opravila. V vseh teh redovih se kaže ta značaj, da težé po čudnih, pretiranih, nenavadnih in tudi nenaravnih stvaréh, kakor bi bile take Bogu posebno všeč. Tako n. pr. si je kmalu po Mohamedovi smrti neki redovni ustanovitelj, Ovais, izbil zobe v spomin, da je Mohamed v neki

bitki izgubil jeden zob, pa je zahteval, da so si vsi učenci njegovi izbili zobe. — Nastali so polagoma med mohamedani mnogi redovi, katerih začetniki in predniki so se imenovali še j h e (ali šehe), učenci pa d e r v i š e. Dandanes so derviši povsodi med mohamedani, bodisi v Arabiji, v Egiptu, v Perziji, zlasti na Turškem. Tujec jih utegne spoznavati najbolj ob posebnih prilikah, zlasti ob njihovi molitvi, tako zvanem zikru, to je spominu na Alaha.

Dolžnosti dervišev so razne, med njimi je najvažnejša molitev. Poleg tega se morajo ob določenih dnevih postiti, včasih po noči bdeti, drugoč se trpinčiti, vedno pa morajo natanko slušati svojega prednika. V pokorščini ravnaajo slepo in ne poznajo nobenih ozirov. Nekateri živé samski, nekateri pa so oženjeni; nekateri so v skupnih samostanih, drugi pa raztreseni in pridejo le ob določenih dnevih v samostane; nekateri so

nekaki duhovniki, drugi pa posvetnjaki; nekateri prosijo miloščine, drugi živé od samostanov.

V vedenju je derviš skrajno brezobziren; ne pozna pravil ne gledé na sebe, ne na drugega. Ker jih pravi mohamedani jako spoštujejo, zato so za mohamedanski svet znameniti in so bili večkrat tudi v državnih razmerah vplivni. Celó državni prevrati so se zgodili po derviših, in iz najnovejšega časa je znano, da je v Sudanu Mahdi zbral okoli sebe dervise in ustanovil novo vlado v srednje-afriških deželah. Njegovi vojaki so se sploh imenovali dervise, četudi niso bili vsi pravi derviši.

Poleg teh splošnih stvari o derviših utegnejo bralca zanimati nekatere posebnosti, katerih pa pri njih ni malo, bodisi pri molitvi, bodisi pri drugih opravilih ali verskih vajah. Z ozirom na njih vedenje pri molitvi ali zikru jih imenujejo ali tuleče ali plešoče dervise, kar pa ni povsem primerno. V ta namen naj opišem, kar sem videl sam v Kajiri.

Nekega petka popoldne sem šel v mali družbi v džamijo, katere ime sem pozabil. Ko sem prišel tje, videl sem sredi džamije v krogu kakih 25 dervišev, deloma pokritih, deloma gologlavih. Bilo je zbranih precéj tujcev, ki so gledali prizor, kakoršen mi je bil znan iz slik in potopisov. Nekdo je delal takt z bobenčkom in drugim zvencečim orodjem, derviši so se pa priklanjali in se z glavo in s hrbtom zopet dvigali ob udarcih orodja. Priklanjali in dvigali so se razni različno: ta se je sklonil jako globoko in se potem zasukal s hrbtom daleč nazaj; oni pa je le zložno in po malem delal svoje poklone. Kadar so se priklonili, so zagnali nekako tak glas, kakor tisti, ki jako krepko s sekiro udari: izrekli so pač „Aláh!“ Čudno votlo in tudi neprijazno se je glasilo to klicanje. Jeden izmed dervišev me je posebno bodel v oči. Bil je še mlad, pa lep človek —; dolgi in obilni lasje so se mu usipali čez tilnik, kadar je vzravnal glavo, ali pa so padli kakor velik šop proti tlom, kadar se je priklonil. In vse njegovo gibanje se mi je zdelo kakor razkazovanje lepe postave in

lepih las. Da sem prav sodil, to je pričal tudi s tem, da se je samozavestno oziral na desno in na levo po ogledovalcih. Ta mladenič gotovo ni bil v zbrani molitvi pri Alahu.

Udarci bobna in zvencečega orodja so bili čem dalje hitreji, čim dalje bolj urno in divje so se priklanjali derviši, čim dalje bolj so hropeli. Naposled se je ta komedija ustavila, ne da bi bili derviši ali tulili ali bili penasti okoli ust ali popadali na tla.

Zares, v tem slučaju je bila vsa stvar prazna komedija. V drugih slučajih se pa bolj zmučijo in razdražijo, da so sami iz sebe, da se jim pené usta in da kakor brez zavesti popadajo po tleh. To se jim zdi vrhunec navdušenja ali najvišja ekstaza, v istini pa je umetno pa smešno draženje živcev. Nekatere vrste dervišev namreč glasno vpijejo pri tem pripogibanju, drugi pa plešejo z razprostrtimi rokami na okrog toliko časa, dokler se jim ne zvrtili v glavi in ne popadajo kakor pijani na tla. (Take plešoče dervise kaže naša slika na strani 593.) Zopet drugi sedé na tleh s podkrižanimi nogami in se zibljejo naprej in nazaj, na levo in desno. Sploh ima to gibanje z zgornjim životom pri mohamedanih jako važno vlogo.

Toda take stvari niso nič izrednega, da bi se moral ogledovalec čuditi. Derviši proizvajajo še vse drugačne stvari, da utegne biti groza nevajenega človeka. Na praznik Mohamedovega rojstva se vleže na ravnem prostoru v Kajiri na tesno skupaj dolga vrsta dervišev na tla vpričo mnogoštevilnega občinstva. Njih poglavar ali šejh zasede težkega konja in jaše po derviših. (Glej sliko na str. 624.) Da konjsko kopito marsikaterega dobro potlači ali celó pohabi, umevno je samo ob sebi. Dervišem je to v čast in v veselje. Ta vsekako čudni in nečloveški obred se imenuje „dôse“. „Drugikrat sem videl“, pripoveduje Kayser, „kako so fanatizirani derviši grizli bodeče liste agav in kaktusov, katere so jim nudili, ali pa hodili po žarečem oglju, da je bil ves prostor napolnjen s smradom po ožganem mesu.“ O drugih pripovedujejo popotniki, da si zabadajo ostre

nože ali bodala v lice, v roko ali celó v trebuh, ne da bi se jim zgodilo kaj hudega s tem mučenjem. In naposled, da je tudi kaj posebnega za želodec, hrustajo in jedó škorpjone, črve in drugo golazen.

Za take umetnosti se morajo seveda prav razvneti in omamiti, potem so kakor besni in zmožni za vsako trpinčenje.

Nekateri popotniki pripovedujejo take stvari, da skoro ne moremo razlagati počenjanja dervišev in njih umetnosti. Neka potovalka, kneginja Belgioioso, pripoveduje o

dervišu, ki si je prebodel lice, da je kri tekla na obeh straneh rane, a jeden njegovih tovarišev ga je takoj umil s svojo slino in tako popolnoma ozdravil. Drug derviš se je ranil na roki, tretji si je prerezal trebuh — a brez škode. Zopet drugi pripoveduje o derviših, ki si denejo ognja v usta, potem o takih, ki si zabodejo meč v prsi ali tudi v trebuh tako, da primejo in pokažejo svoja čreva.

Bodi dovolj o tem, zakaj tu je težko določiti, kaj je istina, kaj pa izmišljotina potovalcev.

Književnost.

Slovenska književnost.

Ob smrti cesarice Elizabete sta izšli dve knjižici:

† *Cesarica Elizabeta*. V spomin na preblago vladarico avstrijsko povodom Nje žalostne smrti slovenski mladini sestavil Jakob Dimnik, učitelj v Ljubljani. Založil J. Giontini. Tiskala Katoliška Tiskarna. 8°, str. 44. Cena 15 kr. (s pošto 18 kr.)

† *Naša cesarica Elizabeta*. S štirimi podobami. Sestavil Fran Nedeljkó. V Ljubljani. Izdal in založil Ivan Bonač. Tisk „Národne tiskarne“ 8°, str. 28. Cena 12 kr.

Zabavna knjižnica za slovensko mladino. Urejuje in izdaje Anton Kosi, učitelj v Središču. VI. zvezek. V Ljubljani, 1897. Samozaložba. Natisnila Katol. Tiskarna. Cena 15 kr. Str. 47. — Vsebinska tega zvezka je podobna vsebini prejšnjih zvezkov. Za deco je tukaj dokaj tvarine, ki se ji sme brez spotike dati v roke.

Zabavna knjižnica za slovensko mladino. Urejuje in izdaje Anton Kosi, učitelj v Središču. VII. zvezek. V Ljubljani, 1898. Samozaložba. Natisnila Katol. Tiskarna. Cena 15 kr. Str. 47. — Poleg navadne vsebine ima ta zvezek dva napeva, katera je zložil izdajatelj sam: „Domovini“ in „Zaostali ptič“.

Izvestje „Glasbene Matice“ v Ljubljani o društvenem in šolskem letu 1897/98. Izdal odbor, sestavil društveni tujnik. V Ljubljani, dné 14. julija 1898. Založila „Glasbena Matica“. Tisek Katoliške Tiskarne. 8°. Str. 100. — To je gotovo najzanimivejše poročilo, kar jih je doslej izdala „Glasbena Matica“. Pred 25 leti se je ustanovilo to koristno umetniško društvo po prizadevanju gosp. Vojteha Valente. Kaj je storilo to društvo v tem času, izprevidimo iz tega pregleda: 1. „Glasbena Matica“ je izdala 28 zvezkov partitur za moške in mešane zборе, štiri zvezke „Lavorike“, J. Čerinovo „Pesmarico“, tri zvezke „Narodnih pesmij“, 17 zvezkov za

samospev z glasovirjem ali z zborom, 11 skladb za glasovir, jedno za gosli in glasovir, osem cerkvenih skladb in štiri zvezke Foersterjeve klavirske šole ter založilo Hajdrihove in Kocijančičeve skladbe in Hubadove „Narodne pesmi“. 2. Osnovala je dné 15. listop. 1882 glasbeno šolo. 3. Od l. 1891.—1895. je priredila 33 koncertov, sodelovala pri petih akademijah. — Posebno obširno in zanimivo je popisano zahvalno potovanje „Gl. Matice“ na Dunaj in umetniške ocene o nje uspehih. Glasbena šola v Ljubljani je imela l. 1897/98. 494 učencev in sedem učiteljev, glasbena šola v Novem mestu 153 učencev in štiri učitelje. Vseh udov ima društvo 878.

Glagolica med Slovenci. V farnem arhivu sorske fare pri Ljubljani sta vezani dve knjigi v glagolski pergamen. „Urbarium Ss. Hermagorae et Fortunati“ pričet dné 30. vin. leta 1671. ima na platnicah odrezka dveh različnih rokopisov, ki se pa ne dasta več brati. „Catalogus mortuorum“, pričet leta 1697. ima kratek odrezek glagolskega pergamenta na hrbtu. — V vipavskem farnem arhivu je „Liber baptizatorum“ (1677—1694) vezan v glagolski pergamen, ki je primeroma zeló dobro ohranjen. Rokopis ima na dveh folio-listih rimskega misala mašne formulare za prvo postno nedeljo in ponedeljek za njo. Za vzgled bodi: „Ono vrme rče is̃ uč svojim̃. Egda pridete sñ čski v veličstṽe svoem̃ i vsi andjlii ego šnim̃. Togda sêdêť naprêstole veličstṽe svoem̃. I zberutse prednj (ta beseda pač označuje, da je ta rokopis naše redakcije) vsi narodi i razlučenie drug̃ ot̃ druga êko razlučaeť pastir̃ ovce (!) ot kozlišť. I postavit̃ ovce o dêsnoju sêbe a kozlišť (!) levuju sêbê. Têgda rčete cr̃ sušitim̃ o dêsnoju sêbê pridite blni oca moego i primite ugotovanoê vm̃ crstvo otsluženie mira.“ Mnogo je nedoslednostij. Jezik je cerkvena slovenščina z južno-slovenskimi oblikami.

I. Sovran.